

This is an electronic reprint of the original article. This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Symptom på samtidens svårigheter

Strandberg, Hugo

Published in:
Finsk tidskrift

Published: 01/01/2016

Document Version
Final published version

Document License
Publisher rights policy

[Link to publication](#)

Please cite the original version:

Strandberg, H. (2016). Symptom på samtidens svårigheter: [Recension av *Samtida politisk teori*, red. Stefan Jonsson]. *Finsk tidskrift*, (5), 75–78. <http://www.finsktidskrift.fi/wp-content/uploads/2018/01/ft52016digi.pdf>

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

■ Symptom på samtidens svårigheter

Stefan Jonsson (red.): *Samtida politisk teori*. Tankekraft, Hägersten 2015

En bok om samtida politisk teori kan fungera på två sätt. Avsikten är förstas att teorin ska erbjuda fruktbara och skarpsynta analyser av samtidens politiska situation. Men en teori är jämväl alltid en del av den tid i vilken den formuleras, också om den som i det här fallet gör anspråk på att framföra vänsterradikal samhällskritik. Dess egna eventuella tillkortakommanden blir då symptom på samtidens svårigheter. *Samtida politisk teori*, redigerad av Stefan Jonsson, fungerar oftast på det senare sättet.

Efter en inledande översikt består antologin av ett femtontal enskilda kapitel, där olika personer presenterar olika teoretiker. Nästintill alla presentatörer har valt ett skrivsätt som ligger nära stilen hos den teoretiker som behandlas. Det som erbjuds är således inte pedagogiska introduktioner till teoretikernas tänkande, utan snarare sammanfattningar av det. (Kapitlet om Žižek är det främsta undantaget, ett kapitel som också i andra avseende håller en betydligt högre kvalitet än de övriga). Som sammanfattningar fungerar de dock för det mesta, även om det därmed blir oklart för vem boken är skriven: den som kan tillgodogöra sig en sådan sammanfattning går väl hellre till teoretikerns egna skrifter?

Det intressanta är dock urvalet. Redaktören Jonsson motiverar det genom att hänvisa till teoretikernas stjärnstatus. Det här behöver inte vara dumt. Att Agamben, Badiou, Butler, Deleuze, Negri och Spivak, för att nämna några av dem som presenteras, har en sådan status är klart. Om jag inte känner till för vad de är omtalade kunde en bok av det här slaget då ge mig upplysning. Problemet är att teoretikerna i de flesta fall presenteras just som stjärnor, det vill säga presenteras av ett fan. Svagheter eller svårigheter i teoretikerns tänkande nämns antingen inte alls eller avfärdas hastigt. Det här blir särskilt märkligt för den som sedan tidigare är inläst på de här tänkarna, eftersom det är uppenbart att det finns frågor som många av dem är oeniga om, frågor som teorin måste betänkas i relation till.

Istället serveras en okritisk och i grunden konsumistisk inställning till politisk teori, där man väljer en teoretiker som man råkar gilla och låter dem som erbjuder synpunkter som strider med det perspektiv man har valt stå kvar på butikshyllan.

Författarnas sätt att förbise kritik mot de behandlade teoretikerna är det första exemplet på bokens samtidssymptomatiska karaktär. Likheterna mellan teoretikernas perspektiv är det andra exemplet. Det boken gör tydligt är hur samstämmigt fältet av akademisk, i någon bemärkelse vänsterradikal teoribildning likväl är, många enskilda oenigheter till trots. Särskilt tydlig blir den teoretiska återvändsgränd som bokens teoretiker gör olika beskrivningar av utan att lyckas ta sig ur. I det följande ska jag försöka teckna en bild av den här återvändsgränden och diskutera den, väl medveten om att en sådan bild måste bli en förenkling. (Av dem som behandlas i antologin är det framför allt Terry Eagleton, Wendy Brown och, i viss mån, Nancy Fraser som avviker från denna bild).

Så länge som akademisk, vänsterradikal teoribildning hade en koppling till arbetarrörelsen ägde den rum inom ett marxistiskt paradigm, närmare bestämt inom ett paradigm styrt av den tolkning av Marx som dominerade arbetarrörelsen. När de förhoppningar man hade på arbetarrörelsen kom på skam, både för att denna själv gradvis gjorde avkall på sin radikalitet och för att den förlorade det politiska initiativet, uppstod två nya teoretiska frågor. I och med att man har fortsatt att förstå kampen på samma sätt som arbetarrörelsen, som en fråga om makt där avgörande förändringar kommer till stånd genom att en grupp som bär upp de radikala förhoppningarna kommer till makten, gäller det nu att försöka förstå dels varför förhoppningarna inte infriades, och dels om det istället finns andra grupper än arbetaklassen som kan bära upp förhoppningarna.

Den första frågan innebär att teorins fokus förskjuts till ideologikritik. Tanken är alltså att det egentligen inte finns något som hindrar radikala förändringar annat än vissa tankeformers makt över folks tänkande, och att den akademiska, radikala teorins uppgift därför består i ideologikritiskt arbete. (En form detta ofta tar sig idag, både bland teoretiker och i samhällsdebatten överlag, är att man hellre talar om nyliberalism än om kapitalism,

där den outtalade tanken verkar vara att det är en viss ideologi som är grundproblemet.) Den andra frågan handlar som sagt om huruvida det finns andra grupper som kan bära upp de radikala förhoppningarna, en fråga som också uppstår därför att det fanns konflikter som arbetarrörelsen underskattat eller undertryckt. För den radikala teoribildningen blir sålunda kategorier som kön, sexualitet och etnicitet centrala, intersektionellt förstådda.

Problemet med den ideologikritiska hållningen är att den verkar bära på en egendynamik som gör de problem den ursprungligen ville lösa allt svåråtkomligare. I den mån den samhälleliga förändringen uteblir, måste nämligen den kritiska analysen postulera en djupare liggande ideologisk nivå som förklarar misslyckandet. Detta ger visserligen upphov till ytterligare behov av ideologikritisk verksamhet, men alstrar framför allt en tydlig tendens i riktning mot en allt mer tragisk och ahistorisk livssyn, där förtryckets grund förläggs till varat självt och blir omöjligt att göra något åt (se särskilt Butler och Žižek). De ideologikritiker som vill undvika den slutsatsen försöker istället besvärja revolutionära möjligheter ur tomma intet (se särskilt Agamben och Badiou). Kapitalismens historiska dynamik försvinner därmed ur sikte.

En analys av kapitalismens historiska dynamik kunde dock förklara svårigheterna för radikala rörelser de senaste decennierna utan att man behöver tala om en ideologisk, närmare bestämt nyliberal, konspiration. Den kunde också synliggöra kapitalismens inre motsägelser och dess utveckling mot sin historiska gräns. Om de här motsägelseerna och den här historiska gränsen togs i beaktande kunde det vidare ge substans till den väg ut ur kapitalismen som de teoribildningar vi här talar om i princip söker. I praktiken blir budskapet dock allt som oftast vänsterliberalt, vilket inte är så konstigt. Som jag nämnde har de övertagit synen på kampen som en maktfråga från arbetarrörelsemarxismen. Visserligen kompliceras maktbegreppet, men skälet till att så mycket teoretisk energi ägnas åt maktbegreppet är givetvis att det fortfarande ses som centralt. Den politiska kampen förstås därför likväl som en kamp mellan olika grupper, det må vara proletariatet och kapitalisterna eller mer komplicerat intersektionellt definierade kategorier. Hur begriplig en sådan syn än är, har den en viktig begränsning. Dessa kategorier är nämligen beroende av kapitalismen för sin existens.

De skulle med andra ord inte existera alls, eller inte med detta bestämda innehåll, om det inte vore för kapitalismen. Den väg ut ur kapitalismen som de teoribildningar vi här talar om i princip söker kan därmed inte bestå i ett bejakande av dessa kategorier. Så länge som maktfrågan däremot ses som den centrala kommer kampen att vara kapitalismkonform och i praktiken vänsterliberal. Historiskt har vi ju gott om exempel på hur rörelser med en radikal nimbus utan större svårigheter har kunnat ges en plats inom systemet och få gehör för sina kategoriala krav.

Kampen förstådd som en maktfråga gör vidare teoretikerns position bekväm. I och med att den akademiska teoretikern så gott som aldrig hör till "det revolutionära subjektet", blir dennas eventuella passivitet inte bara förlåten utan till och med berömlig. Frestelsen att underkasta sig en auktoritet, här i form av detta subjekt, kan teoretikern av samma skäl ge sig hän med gott samvete. Det ekonomikritiska påvisandet av kapitalismens gränser, däremot, måste förstås på ett helt annat sätt. Den krisartade vägen mot gränsen kan lika gärna ge upphov till ett nytt barbari som ge utrymme att förverkliga våra förhoppningar. Det blir därför allas, och vars och ens, ansvar att försöka leva tillsammans så som vi vill ha det, oavsett kategorial tillhörighet i det nuvarande. Särskilt viktigt är detta i och med att ett samhälle inte är något vi bygger för att flytta in i när det är klart. Ett samhälle blir så som vi lever tillsammans under skapandet av det. I aktivistgrupper finns det mycket tänkande kring hur dess medlemmar är med varandra, men i den akademiska, vänsterradikala teorin har sådant inte satt mycket avtryck.

Samtida politisk teori är läsvärd för att den gör den återvändsgränd tydlig som akademisk, vänsterradikal teori allt som oftast hamnar i. Genom att ta fasta på sådant den akademiska, vänsterradikala teorin inte diskuterar blir även en väg ut ur återvändsgränden synlig. Skulle jag ge två råd vore därför det första att bedriva ekonomikritik snarare än *cultural studies*. Det andra vore att på ett rättframt sätt ta upp den i grunden moraliska frågan om hur vägen till utopin samtidigt kan bli dess trevande förverkligande redan nu.

Hugo Strandberg